

Марія ПЕТРУШКЕВИЧ

м. Остроз

ПРОБЛЕМА МУДРОСТІ У СИСТЕМІ „СХІД – ЗАХІД”

У статті розглядається та аналізується феномен мудрості через призму культурних парадигм Сходу та Заходу.

The article deals with the analyse of the phenomenon of wisdom through the cultural paradigms of the East and the West.

Захід і Схід – умовна смислова конструкція, вживана для первинної типології світової культури. Захід і Схід – парна категорія, що виражає дихотомію поляризованого цілого всесвітньої культури, тому вона одночасно характеризує і амбівалентну єдність культури людства, і розділеність на принципово відмінні один від одного, а багато в чому і протилежні, моделі культурної ідентичності. Дійсно, слова „Захід” і „Схід” означають два надто різних способи контакту зі світом.

В такій парадигмі Схід і Захід є несумісними культурними орієнтаціями. Так, головним аргументом на користь тотального розрізнення східної і західної культур виступає спосіб сприйняття світу і його осмислення. Для Сходу переважаючим є правопівкулевий спосіб думки, а для Заходу – лівопівкулевий. Інакше кажучи, Схід апелює до відчуттів, внутрішнього зору, прагне схопити зв'язки між предметами і явищами у всьому їх різноманітті, створює синтетичну картину світу. Захід же, відповідно, апелює до досвіду (бажано особистого) і розуму – *ratio*, виділяє з навколишнього світу найбільш важливі для себе події і факти, логічно пов'язує їх між собою і розкладає на складові, тобто аналізує Єдине.

Майже у всіх концепціях діалогу культур особливо підкреслюється, що в сучасних умовах, мабуть, єдиним способом виживання (буття) культури є входження (по-своєму) в світ, що

стає, в простір сучасних відносин діалогу. Тим часом загально прийнято, що „кожна з культур (цивілізацій) як Сходу, так і Заходу має свій особливий генотип і внутрішню логіку розвитку” [2, 77].

У сучасному світі найбільшим трансформаціям піддається спосіб життя і мислення, кризою якого, багато в чому, породжена проблема ідентичності, що історично склалася. Саме в умовах кризи ідентичності методологічне значення набувають традиції і віра, національна мова і культура. Носієм національної ідентичності традиційно є духовна культура, особливо ж ті її компоненти, які найбільш тісно співвідносяться із світоглядними орієнтирами даного народу (нації). Отже, переважно світоглядний характер має і сучасне зіткнення цивілізацій Заходу і Сходу – як боротьба за свідомість людини, за володіння „розумом мас” [1, 10].

У такому плані доречно розділити і детально наголосити на особливостях духовних та соціокультурних феноменів у східній та західній культурах. Східною культурою позначаються культури суспільств, що зберегли свою традиційність. Розуміння східної культури неможливо поза рамок опозиції Схід – Захід, що базується на відмінностях господарства. Західна культура характеризується, перш за все, приватновласницькими відносинами в поєднанні з пануванням приватного товарного виробництва, орієнтованого на ринок, що визначає демократичний характер обслуговуючих її політичних і правових інститутів.

Східна культура, не дивлячись на її різні форми в різних регіонах світу, принципово єдина в головному: в ній не було пануючої ролі приватної власності, що створила дихотомію „Схід – Захід”. Хоча ця культура не є однорідною (в ній виділяються культура Далекого Сходу – Китай, Японія, Корея, культура Індії і арабо-мусульманська культура), відсутність панування приватної власності сприяла формуванню її загальних рис: духовності, ірраціоналізму, містицизму, громадського начала, колективізму.

Разом з терміном західна культура використовуються терміни „християнський світ” і „Європа”. В семіотичному пла-

ні виникненню західної культури сприяла заміна іменних структур соціокоду універсальними поняттями-категоріями, результатом став винахід філософії як способу мислення, що оперує універсаліями, понятійно-категоріального універсалізму, і науки. Основні риси: пріоритет розумного, раціонального, сцієнтизм, активне техніко-технологічне перетворення світу, динамізм, інновативність, установка на продуманість і усвідомленість дій, прагнення людини вийти за століттями встановлені межі (соціальні, політичні, межі знання та Ойкумени), індивідуалізм.

Поряд з тим, дихотомію Схід – Захід доречно розглядати і через призму конкретних феноменів. Ми звернемося до поняття мудрості, яка визначається як проникнення почуття цінності в життя, у будь-яке відчуття речей, у будь-яку дію та реагування; осягнення усього дійсно етичного буття з точки зору цього буття; зв'язок з цінностями, що лежить в основі образу дії практичної свідомості. В антиінтелектуалістському смислі – це етична духовність [4, 279]. Мудрість у філософії щось більше, ніж інтелектуальна розвинутість, володіння обширним знанням або ж компетентність експерта. Це здатність ставити будь-яке знання у зв'язок із загальним значенням буття, з гідністю, покликанням і призначенням людини, з духовно-етичними основами її думки і життя; це також мистецтво жити відповідно до знайденого смислу. В стародавній філософії мудрість розглядалася як джерело всієї досконалості людини, її чесноти і щастя. Але нерідкі визнання скорботного характеру справжньої мудрості.

Мудрість на Заході, за Г. Марселем, пройняте внутрішнім трагізмом прагнення до мудрості, яку філософ повинен прийняти як щось неминуче в умовах його роботи, як наслідок фундаментальної незабезпеченості існування людини в світі, особливо в ХХ ст. Цей трагізм пом'якшений надією знайти світло на стежках, що ведуть за межі нашого часу і нашого світу. Християнство апелює до мудрості несьогосвітньої – до вищої Премудрості, що припускає відвертість і чуйність розуму і серця людини до Духу і Слова. Шлях мудрості Бонавентура розумів як шлях полум'яної любові до Розіпнутого і присвя-

чення себе прославляння Бога. В неотомізмі: мудрість – необхідна умова досягнення святості і розкриття людяності.

Під час з'ясування проблеми мудрості доцільно звернути увагу, перш за все, на особливості східної культури в її зіставленні із західною:

1. Для європейської культури „зрозуміти” – значить дати результат, що повторюється, тобто „відтворити”. Звідси ми маємо специфічний світ породжених нашою культурою перетворених форм – і не природних, і не соціальних. Наприклад, наукова мова. Для східної культури „зрозуміти” – значить ужитися в цей світ, відчути свою, людську, причетність цьому природному світу. Тому, світ культури максимально наближений до природного (наприклад, японський сад каміння). Характерне прагнення максимально зберегти природу, в більшому об'ємі (ікебана).

2. Позатекстове мовчання означає відсутність значення – в західній культурі. В східній культурі – мовчання є способом розкриття значення.

3. В західній культурі мета науки – істина. Вона має практичну віддачу. В східній – мета знання – вироблення цінностей, що виходять за рамки утилітарності.

4. В західній культурі пізнання і моральність розділено. Основне питання науки: „істина – неістина”. В східній культурі пізнання – засіб етичного вдосконалення. Основне питання – співвідношення добра і зла.

На Сході класично співвідносять мудрість та дитячість. До речі, і буддисти наполягали на подібності дитячого серця серцю Будди, і даоси ототожнювали вищу мудрість з дитячістю. Традиційно визнана схожість народної свідомості з дитячим серцем, що оцінювалося різними мислителями то позитивно, то негативно, в контексті філософії Ван Янміна та інших філософських шкіл, що пов'язують дитячість з істинністю, стає виразом безпосередності осягнення справжньої правди, з одного боку, і її загальнолюдського характеру – з іншого. Так, наприклад, в „Хуайнань-цзі” говориться про те, що в „золотому столітті” старовини у людей було „дитяче неосвічене серце” [3, 150].

Іншим варіантом отримання мудрості є індуїстський. Коли індуські пандіти наполягають на тому, що мудрість отримується не з книг, а тільки від вчителя, гуру, то це означає, що власне тексти, – такі, наприклад, як Йогасутра, – містять лише нариси навчання, а повним знанням його володіють лише ті, хто засвоїв також усну традицію. Чи потрібно додавати, що оскільки ця традиція є, в першу чергу, переживанням, слова можуть передати її не більше і не менше, ніж будь-який інший досвід.

Головною визначається мудрість, що пізнає умовне, або номінальне знання, і мудрість абсолютного знання, тобто знання природи буття. Кожна з них має безліч аспектів.

Загалом, мудрість Сходу не потрібно розглядати як предмет логічних побудов та розумових спекуляцій без врахування практики та інтуїції. Східну мудрість можна застосовувати у всіх сферах життя. А на Заході категорія мудрості перебуває у сфері логічного. Таким чином, феномен мудрості у системі „Схід – Захід” перебуває у класичному зрізі раціонального Заходу та ірраціонального Сходу.

Література:

1. Абраамян Г. А. Противостояние Запад-Восток как главная цивилизационная ось современности (Методологически-мировоззренческий аспект) // Путь Востока. Универсализм и партикуляризм в культуре. Материалы VIII Молодежной научной конференции по проблемам философии, религии, культуры Востока. Серия “Symposium”, выпуск 34. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2005. – С. 7-12.
2. Кессиди Ф. Х. Глобализация и культурная идентичность // Вопросы философии. – 2003, №1. – С. 77.
3. Степанянц М. Т. Человек в традиционном обществе Востока (опыт компаративистского подхода) // Вопросы философии. – 1991, №3. – С. 140 – 151.
4. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА – М, 1999. – С. 279.